

D87/08

18 maart 1987

HET VERZET IN ZUID-AFRIKA (IVB).

In dit tweede rapport over de 'Black Consciousness Movement' (BCM) wordt eerst iets gezegd over de ontwikkeling van deze stroming na de verbondsmaatregelen in 1977. Vervolgens wordt aandacht geschonken aan de houding van de beweging ten opzichte van het PAC en aan de internationale positie van de BCM. Tenslotte wordt ingegaan op het oordeel van het ANC en zijn medestanders over de zwarte bewustworders.

HET VERZET IN ZUID-AFRIKA (IV B).

AZAPO.

In april 1978 werd de 'Azanian People's Organization' (AZAPO) opgericht om als opvolgster van de een jaar eerder verboden 'Black People's Convention' (BPC) te fungeren als politieke arm van de 'Black Consciousness Movement' (BCM). Bij de oprichting van deze nieuwe groepering speelde Ishmael MKHABELA uit Soweto een belangrijke rol.

AZAPO stond open voor zwarten, kleurlingen en Aziaten, maar liet geen blanken toe. De organisatie stelde dan pas tot overleg met de regering bereid te zijn wanneer de zwarten volledige burgerrechten krijgen, de thuislanden-politiek wordt afgeschaft, de verboden politieke organisaties zijn gelegaliseerd en alle politieke gevangenen hun vrijheid hebben herkreten. Geheel in lijn met deze opstelling keerde de AZAPO zich nadrukkelijk tegen het organiseren van een "nationale conventie", dat wil zeggen van onderhandelingsgesprekken over de toekomst van Zuid-Afrika zonder voorwaarden vooraf tussen vertegenwoordigers van de regering en representanten van de zwarten, kleurlingen en Aziaten.

In overeenstemming met de BCM-lijn noemde de AZAPO ras in de bestaande Zuidafrikaanse omstandigheden een klassebepalende faktor. AZAPO ontwikkelde de BCM-ideologie verder en bracht er het element van klassenstrijd in.

AZAPO heeft de laatste jaren een aantal werkdokumenten opgesteld waarin wordt geformuleerd hoe de door haar gewenste Zuidafrikaanse samenleving eruit zal moeten zien. Uit de volgende punten blijkt duidelijk dat de organisatie een socialistische maatschappij nastreeft* :

- Alle produktie-middelen dienen genationaliseerd te worden;
- Prive-bezit van landbouwgronden en boerderijen moet afgeschaft worden;
- Bezittingen van "emigranten" moeten in beslag genomen worden;
- Het erfrecht dient - op een enkele uitzondering na - afgeschaft te worden;
- Communicatie-middelen als radio en televisie moeten in handen van de staat komen.

Tijdens het in december 1985 gehouden zesde congres van de AZAPO hield aftredend voorzitter Ishmael MKHABELA een vlamme re de, waarin hij "de overdracht van de macht en de grond aan de zwarte meerderheid" de centrale kwestie noemde. Dat de zwarten de strijd alleen moesten voeren, maakte hij duidelijk toen hij zei: "Onze mensen hebben de buitenlandse bondgenoten met hun passieve sympathie en hun plaatselijke soortgenoten, de blanke 'mooi weer'-supporters, de rug toegekeerd".** De nieuwe voorzitter, Saths COOPER, sprak op zijn beurt zijn verbazing uit over zwarten die iets verwachten van liberale blanken: "Wij zien nu om ons heen dat blanken als Helen SUZMAN als kameraden worden betiteld, terwijl zij lid zijn van een parlement dat de kapitalistische belangen verdedigt". Interessant mocht het genoemd worden dat COOPER in zijn toespraak ook stilstond bij de belangrijke rol die het PAC had gespeeld rond Sharpeville-1960, het moment waarop "de strijd een revolutionair karakter kreeg". De doelstelling van AZAPO omschreef hij als: "Wij strijden niet alleen tegen apartheid, maar voor nationale zelfbeschikking. En ons doel is een socialistisch Azania".***

*'Azania Vrij' (Rotterdam), 1986 nr.1.

**'Azania Vrij', 1986, nr.1.

***Sowetan dd. 20-12-1985.

NF.

In maart 1983 werd het 'National Forum' (NF) opgericht. Aan de eerste conferentie werd niet alleen deelgenomen door BCM-groeperingen en afrikanistische organisaties* , maar ook door sommige aanhangers van het 'Freedom Charter'** . De laatsten haakten evenwel af wegens de principiële geschillen die hen scheidde van de afrikanisten en de zwarte bewustworders. Het NF was geen organisatie maar een comite dat zich alleen ten doel stelde regelmatig conferenties te beleggen waarop politieke zaken van gemeenschappelijk belang besproken konden worden. Aan deze bijeenkomsten werd overigens ook wel deelgenomen door personen die eveneens in charteristische kringen actief waren, zoals de bekende zwarte bisschop Desmond TUTU. Binnen het NF werd als uitgangspunt gehanteerd het 'Manifest van het Volk van Azania'. Dit wel als principiële anti-racistisch, anti-impertialistisch en anti-sexistisch gekwalificeerde stuk sprak zich uit tegen "samenwerking met de onderdrukker en zijn politieke instrumenten" (lees: het raciale driekamer-parlement zoals dat inmiddels is ingevoerd) en keerde zich tegen "alle vormen van allianties met partijen van de heersende klasse"*** .

BCM en PAC.

De BCM en het PAC vinden elkaar in de opvatting dat de grond van Zuid-Afrika toebehoort aan de zwarten**** en in de afwijzing van constitutionele waarborgen voor groepsrechten van raciale minderheden. Zowel de zwarte bewustworders als de afrikanisten staan op deze punten tegenover het ANC en diens medestanders die zich baseren op het multi-raciale 'Freedom Charter' en daarom veelal worden aangeduid als charteristen.

De overeenstemming tussen het PAC en de BCM op deze principiële punten leidde ertoe dat PAC-leden in Zuid-Afrika een stimulerende rol gingen spelen binnen de BCM. En ook vond de PAC-leus 'Izwe Lethu' (Het land is van ons) ingang in BCM-kringen. Tekenend is in dit verband het verhaal dat de in 1978 overleden PAC-oprichter Robert SOBUKWE tijdens zijn huisarest contacten zou hebben onderhouden met de legendarische BCM-leider Steve BIKO. Voor zijn dood zou SOBUKWE aan vrienden hebben verteld dat BIKO hetzelfde bedoelde als hij wanneer het over zwarte politiek ging, maar dat BIKO de kern duidelijker wist te verwoorden***** .

Iets van de verbondenheid van het PAC met de BCM werd zichtbaar tijdens het zogenaamde Bethal-proces, toen 18 PAC-leden terecht stonden wegens hun betrokkenheid bij de volksopstand in Soweto in 1976. Onder de beklaagden was de huidige PAC-president Zephania MOTHOPENG.

Een belangrijk verschilpunt tussen de BCM en het PAC is steeds geweest de weigering van de zwarte bewustwordingsbeweging om zich vast te leggen op de maatschappijvorm die een zwart Zuid-Afrika zal moeten krijgen. De laatste jaren beginnen BCM-ers zich echter steeds meer uit te spreken voor een socialistische samenleving.

*Onder andere de afrikanistische jongerenorganisatie 'Azanian National Youth Union' (AZANYU).

**Bijvoorbeeld de van de BCM naar de charteristen overgegangene studentenorganisatie AZASO.

***Vgl. 'Internationale Solidariteit' (AIB-België), 1985 nr.3.

****De Belgische maoïst Dirk MEERT (PvdA-België) vertelde na zijn recente bezoek aan Soweto dat het hem was opgevallen dat juist deze stelling sterk leefde onder de zwarten (Rode Vlag, 10-24 januari 1987).

*****Vgl. 'Internationale Solidariteit', 1985 nr.3, blz.17.

Alhoewel de BCM en het PAC dus theoretisch dicht bij elkaar stonden, sloot het merendeel van de jongeren dat Zuid-Afrika na Soweto-1976 ontvluchtte zich volgens waarnemers opmerkelijk genoeg aan bij het ANC* . Mogelijk lag de oorzaak hiervoor in de omstandigheid dat het ANC over meer financiële middelen en over een veel omvangrijker en beter geoutilleerd apparaat beschikte** en de vluchtelingen, vooral studenten, studiemogelijkheden kon bieden, bijvoorbeeld in het Oostblok.

Internationale contacten.

Omdat de BCM een bewustwordingsbeweging is, gericht op de zwarten in Zuid-Afrika, en geen vezetsorganisatie, is niet gestreefd naar internationale erkenning noch naar de opbouw van een apparaat in het buitenland. Voorzover bekend bestaan er desondanks toch BCM-afdelingen in Groot-Brittannië en in de VS.

In Nederland besteedt het 'Azania Komitee' aandacht aan de denkbeelden van de BCM, waarbij met name wordt gehamerd op de afwijzing door de zwarte bewustworders van het 'Freedom Charter'. Tijdens sommige door dit comite belegde bijeenkomsten is niet alleen gesproken door PAC-functionarissen, maar ook door BCM-vertegenwoordigers.

De in Rotterdam gevestigde instelling 'Afrika Dokumenten' heeft in de loop van de jaren zeventig brochures uitgegeven met vertalingen van referaten door BCM-leiders als BIKO en KHOAPA.

Interessant was het dat tijdens een anti-apartheidsdemonstratie in Amsterdam in augustus 1976 door de trotskistische 'Internationale Kommunisten Bond' (IKB) pamfletten werden uitgedeeld waarin het streven van de BCM centraal stond.

Charteristen en communisten over BCM.

In de jaren zeventig schilderde het ANC de BCM steeds weer af als racistisch, eng nationalistisch, kleinburgerlijk en intellektualistisch. Bovendien eiste het ANC in die tijd herhaaldelijk de verantwoordelijkheid op voor in werkelijkheid vanuit de BCM georganiseerde demonstraties en stakingen in Zuid-Afrika. Rond 1980 voltrok zich in die zin een koerswijziging dat het ANC de val van het apartheidsregiem primair begon te noemen en daarom goede betrekkingen ging nastreven met alle groepen die daar eveneens aan werkten. In deze optiek zou er eerst na de val van het blanke bewind weer volop ruimte komen voor de politieke rivaliteit tussen de verschillende anti-apartheidsstromingen. Wellicht hing deze vooral op de BCM gerichte opening samen met verhalen van waarnemers dat de zwarte jongeren in Zuid-Afrika begonnen te radicaliseren en dat de revolutionaire stemming onder hen groeide, maar dat de positie van het ANC tegelijkertijd ineenschrompelde.

In het begin van de jaren tachtig viel in ANC-kringen te beluisteren dat veel in Zuid-Afrika verblijvende leden van die organisatie waren toegetreden tot BCM-groeperingen. De vraag dringt zich natuurlijk wel of hier in feite sprake was van de klassieke infiltratie-politiek, zoals die bekend was uit de communistische beweging. Toen de secretaris-generaal van het ANC, Alfred NZO, zich over deze ontwikkeling uitliet, bleef dit aspect eigenlijk in de mist.

*Vgl. Gwendolen M. CARTER, Which way is South Africa going? (Indiana University Press, 1980).

**Volgens Dirk MEERT is dit verschil in welstand tussen enerzijds charteristen en anderzijds afrikanisten en zwarte bewustworders ook in Zuid-Afrika duidelijk zichtbaar.

Over de toetreding van ANC-leden tot andere groepen zei hij namelijk: "Hun richtlijnen waren duidelijk. Alle ANC-activisten kregen de opdracht dat zij te allen tijde de legaliteit van de organisaties moesten beschermen. Zij kregen de opdracht dat zij niet moesten proberen deze organisaties om te vormen tot aanhangels van het ANC, maar eraan te werken om hen uit te breiden en te versterken als onafhankelijke eenheden* "

In de loop van 1984 keerde het kwartaaltijdschrift van de SACP zich scherp tegen het 'National Forum', het overlegorgaan van afrikanisten en zwarte bewustworders. In een redactioneel artikel werd het NF beschouwd als "een brede alliantie van trozisten tot BCM-groepen", die "de klassen-situatie onjuist analyseerde" en "ten onrechte kritiek uitoefende op het ANC, het 'Freedom Charter' en de SACP"*** .

In Moskou werd koel gereageerd op de opkomst van de BCM. De Sovjets gingen er namelijk vanuit dat de revolutionaire strijd veel meer gediend zou worden door een versterking van het klassebewustzijn onder alle rassen dan door een uitsluitende benadrukking van de rechten van de zwarten. Het Kremlin was namelijk niet uit op een exclusief zwart Zuid-Afrika, maar wilde na de overdracht van de macht door het blanke bewind het rassenprobleem oplossen door de verschillende groepen culturele autonomie te verlenen binnen een socialistisch systeem*** .

In dit verband was het veelzeggend dat nog in januari 1987 in een commentaar van Tass werd benadrukt dat het in Zuid-Afrika ging om een strijd "tussen democraten en reaktionaire krachten en niet van blanken tegen zwarten"**** .

In hun bijdrage aan 'Om de bevrijding van Zuid-Afrika' schreven de ANC-sympathisanten Bram VAN OJIK en Darcy DU TOIT dat de BCM beperkt was gebleven tot een beweging van radikale intellektuelen. Naar hun mening was er binnen die stroming geen duidelijke visie ontwikkeld op de toekomst van Zuid-Afrika en was er geen sociaal-economisch programma geformuleerd waarop het mogelijk zou zijn om steun onder de arbeidsmassa te winnen. De schrijvers ontkenden de juistheid van de door verschillende waarnemers verwoorde conclusie dat de opkomst van zwarte vakbonden in de jaren zeventig samenhang met de ontwikkeling van de BCM***** .

AABN-medewerker en CPN-lid Rien CARDOL schreef in 1982 dat de BCM geen alternatief was voor de nationale bevrijdingsbeweging (lees:ANC). Volgens hem had de beweging "een essentiële, aanvullende rol gespeeld in de periode dat het ANC niet meer openlijk kon opereren". Hij citeerde met instemming de uitspraak waarmee de AZASO afscheid had genomen van de BCM: "De uitgangspunten van de BCM hebben hun functie gehad, nu moeten we verder".*****

*Geciteerd uit een artikel van Rien CARDOL in 'De Waarheid' dd. 11-1-1982.

**'African Communist' (Londen), nr.98.

***Vgl. Olajide ALUKO en Timothy M. SHAW (red.), 'Southern Africa in the 1980's' (Londen,1985), blz.112/3.

****Tass dd. 6-1-1987 (commentaar van Yuriy ULYANOVSKIY).

*****'Om de bevrijding van Zuid-Afrika' (Wiardi Beckmann Stichting, 1980), blz.34/5.

*****'De Waarheid' dd. 11-1-1982.